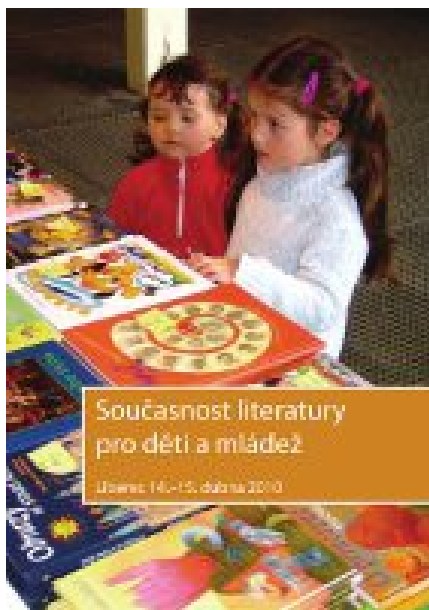

Současnost literatury pro děti a mládež 2010. Liberec 14.–15. dubna 2010 XII/2010

Vědecká redaktorka Eva Štědroňová. Odpovědná redaktorka [Eva Koudelková](#). Redakce a jazyková úprava [Eva Koudelková](#). Kresba na frontispisu [Milan Janáček](#). Fotografie Kateřina Váňová. Sazba a grafická úprava [Pavel Koudelka](#). Vytiskl xPrint, s. r. o., Příbram. 148 s. ISBN 978-80-86807-62-1. Vyšlo v edici *Jazyky a texty*.

Dětské světy Ježipetra. K interkulturním aspektům recepce a interpretace knížky „Ježipetr aneb veselé příběhy a žertovné obrázky“ od Heinricha Hoffmanna

Str. 82 – 101.

Tamara Bučková, Eva-Maria Meierová

I.

Několik slov úvodem ...

Následující příspěvek vychází z interdisciplinární oblasti recepčně orientované komparatistiky zabývající se literaturou pro děti a mládež, porovnáním analýz a čtenářských zkušeností konkrétních děl z pohledu různých kultur. Relevantní je při tomto sledování jazykový kód originálu, který do určité míry modifikuje způsob vnímání literárního díla. Reflexe díla je tedy rozšířena o sémiotiku literatury, o vnímání kategorií 'své' a 'cizí', kategorií zasahujících nejen mimoliterární svět a jeho umělecké ztvárnění (dané např. paradigmatem tématu a žánru), ale také formální (materiální) stránku díla. Nejužším předmětem zkoumání jsou pak obrazy dětství, relace fiktivních a skutečných dětských světů. Jedná se o problematiku osvojování si cizojazyčné dětské literatury na

základě pozitivního střetu či prolínání dvou kultur spojených s mateřským a jiným jazykem. Tento způsob bádání otevírá prostor také pro bohemistiku a sociologii – pozornost se upírá na proti- či spolupůsobení dvou kulturních systémů, z nichž jeden zastupují čeští rodilí mluvčí, kteří cizojazyčný umělecký text vnímají filtrem zkušeností, které získali četbou v mateřském jazyce. Lze předpokládat, že relevantní část této četby tvořila česká literatura, která nutně stojí na pozadí způsobu vnímání literatury cizojazyčné.

Předkládané teze zároveň mapují dílčí výsledky dlouhodobého výzkumu, který probíhá na Katedře germanistiky UK-PedF. Jedná se o mezinárodní reciproční výzkum ve spolupráci s Univerzitou ve Vídni¹ a Univerzitou Johanna Wolfganga Goetha ve Frankfurtu nad Mohanem². Výzkum probíhá na dvou rovinách – první tvoří literárněvědné zkoumání rozšířené o problematiku překladů, druhá rovina se týká pouze bádání na UK-PedF, kde je výzkum také součástí přímé výuky a má např. podobu diskusí a polemik vedených českými a zahraničními studenty³.

Studenty z německy mluvících zemí lze v komparaci s českými studenty definovat z pohledu jazykového kódu jako „**autentické čtenáře LPDM**“,

- kteří absolvovali první čtenářské zkušenosti s analyzovanými texty v mateřském jazyce již ve svém vlastním dětství;
- pro něž je jazyk analyzovaných děl zároveň jazykem originálu;
- kteří porovnávají čtenářskou zkušenost z dětství s novým pohledem dospělého a při vytváření tohoto kvalitativně nového pohledu jsou konfrontováni s interpretací jim důvěrně známého díla čtenářem jiného jazyka a jiné kultury.

Studenty z České republiky lze definovat jako „**neautentické čtenáře cizojazyčné LPDM**“,

- kterým analyzované texty převážně nejsou známy z jejich vlastního dětství a pokud ano, pak většinou v překladu;
- kteří analyzované texty vnímají „pohledem zvenčí“, jenž je umocněn tím, že se s nimi setkávají teprve v dospělosti a v kódu jiného než mateřského jazyka.

Celkově lze tedy skupiny studentů v seminářích popsat jako kulturně heterogenní, v nichž je němčina komunikačním jazykem a zároveň původním jazykovým kódem literárního textu. Poznámky týkající se českých vydání mají spíše okrajový charakter.

Z obou popsaných rovin výzkumu vychází i následující úvahy o knížce „*Ježipetrovi aneb veselé historky a žertovné obrázky*“ („*Struwelpeter oder lustige Geschichten und drollige Bilder*“ od Heinricha Hoffmanna. Při analýze byly mimo jiné využity poznatky ze semináře *Německy psaná*

1 Partnerem na rakouské straně je Uni. Prof. Doz. Dr. Mag. Ernst Seibert.

2 Partnerem na německé straně je Prof. Hans-Heino Ewers.

3 Tito studenti navštěvují kurzy na Katedře germanistiky UK-PedF v rámci studijních programů LLP Erasmus. Jedná se především o studenty z Německa a Rakouska, kteří jsou v Praze kmenovými studenty pedagogické nebo filozofické fakulty UK nebo Fakulty humanitních studií na UK. Zvláštní skupinu tvoří studenti bohemistiky z Řezna, kteří v Praze navštěvují Školu slovanských studií nebo v Praze absolvují pedagogickou praxi v rámci studia Němčina jako cizí jazyk.

literatura, divadlo a film, který je na Katedře germanistiky UK-PedF zařazen do 3. ročníku bakalářského studia a který probíhal v letním semestru akademického roku 2009/2010. „*Struwelpeter*“, v českém překladu známý jako „*Střapatý Petr*“⁴ či „*Ježipetr*“⁵, je rozsahem 'malá', avšak významem 'velká' knížka dětské poezie, která patří k nejvíce překládaným titulům německy psané literatury. Příspěvek si klade za cíl krátce představit autora, podtrhnout zvláštní poetiku dětských světů hrdinů této knížečky a zaměřit se na humor jako stylotvorný rys příběhů. Dílčím cílem je odpovědět na tyto otázky: Jak vnímají příběhy protagonistů psané v řeči vázané děti a jak dospěli? Jakou roli sehraává v recepci díla jazykové prostředí země originálu a českého překladu?

II.

O autorovi, vzniku i dalších osudech „*Ježipetra*“

Heinrich Hoffmann se narodil roku 1809 ve Frankfurtu nad Mohanem jako syn architekta inspektora vodních staveb Jakoba Hoffmanna a jeho ženy Marianne Caroline, roz. Lausbergové, která pocházela z vysoce postavené obchodnické rodiny z Frankfurtu. Po předčasné smrti matky (Marianne Caroline zemřela, když byly synovi 4 roky) se otec oženil s její sestrou, která převzala nejen domácnost, ale také Heinrichovu výchovu. Po ukončení školní docházky se Hoffmann rozhodl studovat medicínu. Studoval nejprve v Heidelbergu a potom na Univerzitě Martina Luthera v Halle, kde byl promován. Následovala řada dalších medicínských studií a praxe v různých specializacích, z nichž nejprve dominovala chirurgie. Heinrich Hoffman pracoval také na klinice pro chudé a měl vlastní lékařskou praxi v oboru psychiatrie. Byl znám nejen jako lékař, ale také jako zdatný obchodník. Politicky se angažoval, vynikal ve všech oblastech společenského života. Působil v mnoha spolcích, společnostech a kroužcích tehdejšího svobodného měšťanstva v Německu.

Vznik knížky, která je dnes známa pod názvem „*Ježipetr aneb veselé historky a žertovné obrázky*“⁶, je spojen s následující příhodou. Krátce před Vánocemi, bylo to v roce 1844, hledal Heinrich Hoffmann vánoční dárek pro svého tříletého syna. Chtěl mu věnovat obrázkovou knížku, avšak nabídka knihkupců ho nijak nepřesvědčila, a tak místo knihy koupil prázdný sešit, aby do něj napsal vlastní příběhy, které by zároveň ilustroval. Ani v této oblasti Hoffmann nebyl žádným nováčkem – kreslil již od dětství, v dospělosti byla jeho doménou společenská satira a politická karikatura. Výtvarné nadání zužitkoval i ve své lékařské praxi. Vyvinul metodu, která pomáhala dětským pacientům překonávat strach z ošetření: před očima pacientů maloval jistý archetyp

4 Překlad „*Střapatý Petr*“ pochází od Jenny Polákové a pod tímto titulem je knížka prezentována v člancích Jenny Polákové na internetovém portálu *iliteratura*.

5 Překlad Tomáš Kafka, vyšlo v nakladatelství Kalich roku 2004.

6 „*Struwelpeter oder lustige Geschichten und drollige Bilder*“.

pozdějšího Ježípetra. Metoda byla účinná, děti upřely svou pozornost na obrázky a na strach skutečně zapomněly.

Rukopis s názvem „*Ježidítě a Drápydítě*“⁷, který Hoffmann o Vánocích 1844 skutečně dokončil, obsahoval úvodní veršovánku a šest příběhů. Krátce po Vánocích dílko poprvé spatřili Hofmannovi přátelé, kteří ho spolu s rodinou přesvědčovali, aby „*Ježípetra*“ vydal knižně. Ježípetrovy příběhy nazvané „*Veselé historky a žertovné obrázky s 15 kolorovanými tabulkami pro děti od 3 do 6 let*“⁸ vyšly poprvé roku 1845 v nakladatelství „Frankfurter literarische Anstalt“. Autor je vydal pod pseudonymem Reimerich Kinderlieb, který v druhém vydání pozměnil na Heinrich Kinderlieb. V názvu díla se poprvé objevilo jméno Ježípetr a jeho vyobrazení se poprvé ocitlo na titulní straně, kde zůstalo dodnes. Obsahová skladba se rozšířila o dvě další historky - „*Příběh Edy Neposedy*“ a „*Smutný příběh o zápalkách*“⁹. K poslednímu rozšíření došlo v pátém vydání (v r. 1847), kdy přibyl „*Příběh Jendy Kde co lítá*“¹⁰ a „*Příběh létajícího Roberta*“¹¹. Roku 1858 Hoffmann historky o Ježípetrovi částečně přepracoval, v podstatě je přizpůsobil dobovému vkusu. Tomu se přizpůsobily také ilustrace, jejichž podobu ovlivnilo ruské vydání. Od přepracovaného 27. vydání z roku 1859 vycházejí Ježípetrovy příběhy nezměněny a nezměnila se ani jeho výtvarná podoba, která pochází ze známé výtvarnické rodiny Klimschů z Frankfurtu nad Mohanem. Ilustrace částečně ztratily charakter karikatur a získaly rysy naivních kolorovaných obrázků.

Od samotného počátku byl „*Ježípetr*“ vnímán rozporuplně, provázelo ho buď nadšení, nebo jednoznačné odmítání. Jeho recepci tak lze označit jako polarizovanou, jedná se o knížku, která se vymyká jakémukoliv průměru, o čemž svědčí i další osudy „*Ježípetra*“. Sté vydání vyšlo již v roce 1876, pětisté v roce 1926. Knižka se dočkala divadelní, rozhlasové i filmové podoby. Proslavila se nejen v německy mluvících zemích, ale i v dalších zemích. Kromě překladu do světových jazyků vznikla také řada tzv. „*Ježípetriád*“. Tyto modifikace původní literární předlohy, jejichž počet se pohybuje kolem stovky, lze rozdělit do několika skupin¹², a to

- podle kultury (např. „*Egyptský Ježípetr*“¹³);
- podle historicko-společenského kontextu (např. politické Ježípetriády v době fašismu¹⁴);
- podle jazykového kódu (např. „*Ježípetr esperantsky*“¹⁵, „*Ježípetr latinsky*“¹⁶, „*Ježípetr*

7 „*Struwel- und Nagelkind*“.

8 „*Lustige Geschichten und drollige Bilder mit 15 kolorierten Tafeln für Kinder von 3 - 6 Jahren*“.

9 „*Die Geschichte vom Zappel-Philipp*“, „*Die gar traurige Geschichte vom Feuerzeug*“.

10 „*Die Geschichte vom Hanns Guck in die Luft*“.

11 „*Die Geschichte vom fliegenden Robert*“.

12 Viz MAIRBÄURL, G. 2009.

13 „*Der Aegyptische Struwelpeter*“, vytvořený v roce 1893 tzv. 'eurotýtem' v Rakousku-Uhersku, tiskem vyšel roku 1895.

14 Např. „*Struwelhüter*“ („*A Nazi Story Book by Dr. Schrecklichkeit*“) od Roberta a Philipa Spence, první vydání pochází z roku 1941, poslední z roku 2005.

15 „*La Struvelpetro*“ z roku 1926 od Jakoba Davoda Appelbauma.

16 „*Petrulus Hirrutus*“ od Eduarda Bornemanna z roku 1934.

*středohornoněmecky*¹⁷, „*Ježipetr ve vídeňském nářečí*“¹⁸);

- podle pohlaví hlavní hrdinky (ve vydáních s dívčí hrdinkou dominují „*Ježilízy*“¹⁹).
- Existuje také velice úspěšná parodie „*Antiježipetr*“²⁰, která líčí Ježipetra jako šťastného chlapečka.

Knížka „*Ježipetr aneb veselé historky a žertovné obrázky*“, která je nejvýznamnějším dílem Heinrich Hoffmanna, vždycky patřila a dodnes patří k nejvyhledávanějším titulům německy psané literatury pro děti. Další knihy, kterými jsou např. „*Král Louskáček a chudý Reinhold*“²¹ (1851) „*Líná kůže Bastian*“²² (1854), „*Na nebi a na zemi*“²³ (1858), „*Memoáry*“²⁴ (psané v letech 1889 – 1894, vydané jeho vnukem Eduardem Hessenbergem roku 1926), nikdy nedosáhly popularity Hoffmannovy prvotiny a současnému čtenáři jsou většinou neznámy. Heinrich Hoffmann zemřel 20.9.1894 ve Frankfurtu nad Mohanem²⁵.

III.

Dětské světy Ježipetra

Dětské světy lze v tomto případě popsat jako časoprostor, ve kterém se pohybují protagonisté, s nimiž se čtenáři mohou identifikovat nebo konfrontovat. Východiskem pro popis Ježipetrových dětských světů se stala Bronfenbrennerova teorie zkoumání dětství^{26, 27}, pro kterou mají zásadní význam sociálně definovaná okolí dítěte, prostřednictvím nichž se dětská osobnost rozvíjí. Sociální prostředí jsou pro potřeby tohoto článku zjednodušena na dvě základní kategorie, které jsou označeny jako *mikro-* a *makrosvět*. Za *mikrosvět* lze považovat prostředí rodiny, jako *makrosvět* je možné definovat prostředí, které hranice rodiny překračuje. Relevantní je v obou světech klima, jež je možné popsat jako systém faktorů (zejména mezilidských vztahů) zásadním způsobem ovlivňujících osobnost dětského hrdiny.

17 „*Der mittelhochdeutsche Struwwelpeter*“ přeložený Uni-Prof. Dr. Helmutem Birkhanem, vyšel roku 2008.

18 „*Der Weaner Struwwelpeter*“ od Hanse Wernera Sokopa z roku 1996.

19 „*Die Struwelliese*“. Autor: Dr. J. Lütje, ilustrace: F. Maddalena. Knížka poprvé vyšla kolem roku 1890, zatím poslední vydání pochází z r. 2004.

20 „*Der Anti-Struwwelpeter*“ od Fridricha Karla Waechtera. První vydání z roku 1970, zatím poslední vydání pochází z roku 2005.

21 „*König Nu3knacker und der arme Reinhold*“.

22 „*Bastian der Faulpelz*“.

23 „*Im Himmel und auf der Erde. Herzliches und Scherzliches aus der Kindheit*“.

24 „*Lebenserinnerungen*“.

25 Prameny k vypracování této části článku byly především následující encyklopedické publikace - slovník „*Klasici literatury pro děti a mládež*“ vydaný Bettinou Kümmerling-Meierlingovou v roce 2004, „*Slovník literatury pro děti a mládež*“ vydavaný Kurtem Franzem, Günterem Langem a Franzem-Josefem Payerhuberem. Informace pocházejí z hesla Waltera Sauera, z poslední aktualizace lexikonu z r. 2009. Ve slovníku „*Autoři světové literatury pro děti a mládež*“ od Vlasty Řeřichové, Ivana Dorovského a kol. v roce 2007 Heinrich Hoffmann není zařazen.

26 Srov. HURELMANN / BRÜNDEL 1996.

27 Bronfenbrenner dělí jednotlivá sociální prostředí, v nichž se dítě pohybuje, na ▪ *rodinný mikrosystém* (který představují vztahy v nejbližším okolí dítěte), ▪ *mezosystém* (nejčastěji zastoupený např. prarodiči, rodinami sourozenců apod nebo někým, kdo může tento stupeň 'rodinné blízkosti' nahradit), ▪ *exosystém* (např. vztahy mezi vrstevníky, širší prostředí školy, představy o povolání rodičů, zprostředkovaný vliv profese rodičů na vývoj dítěte apod.), ▪ *makrosystém* (reprezentující celkové působení společnosti na dítě).

Kompozičně lze knížku rozdělit na úvodní pasáž skládající se ze dvou samostatných básní a deset následujících příběhů, přičemž ani v jednom z nich nevystupuje Ježípetr, ačkoliv představuje titulní postavu.

Na první stranu autor umístil veršovánku, která je příslibem hezkých básniček pro hodné děti. Veršovánku rámuje tři malé obrázky – na prvním je znázorněno spokojené hrající si dítě, na druhém dítě, které způsobně jí, třetí ilustrace zachycuje maminku s dítětem jako spokojenou dvojici ruku v ruce krácející městem. Obě postavy jsou ke čtenáři otočeny zády, obrázek navozuje atmosféru důvěry i anonymity, která do jisté míry zvyšuje možnost identifikace faktického dětského čtenáře se čtenářem zamýšleným, kterého autor explicitně vyjádřil slovy i obrazem. Všechny tři drobné ilustrace jsou zasazeny do velkého, text přesahujícího obrazu s náladou vánoční noci, dominantou je anděl s otevřenou knihou.

Druhá strana je věnována portrétu Ježípetra. Jejím úkolem je šokovat, vytvořit jistý odstup k titulní postavě. Jeho účelem je probudit v dětském čtenáři zvědavost: „O kom a o čem se asi bude vyprávět?“

Ježípetr je blondatý chlapec s dlouhými slámově žlutými vlasy, s nimiž by si neporadil ani ten nejdokonalejší hřeben. Celkový dojem nemůže vylepšit ani Ježípetrův čistý a správně oblečený, upravený oděv. Na první pohled upoutá červený kabátec, jehož barvu lze interpretovat jako symbol čínorodosti. Model doplňují zelené upnuté kalhoty, jejichž zelenou barvu je možné vyložit jako symbol naděje, tedy touhy po určité změně. Zatímco nad Ježípetrovými vlasy čtenář 'pouze' užasne, nad jeho dlouhými kroutícími se nehty se 'nutně' zděsí. Postava je umístěna na podestě, vystavena obdivu a především kritice. Tou je básnický obraz Ježípetra, který je do podesty vložen:

*„Jéžišmarjá! Já se lekl,
Vždyť to je sám Ježípetr!
Podívej, na jeho rukou
Nehty jako drápy rostou,
Netknul se jich věčnost asi;
A co teprv jeho vlasy!
Fuj! Každý si s hnusem řekl:
Ohavný je Ježípetr!“^{28, 29}*

Podestu lze tedy interpretovat jako vzdálenou paralelu pranýře. Úkolem textu však není pranýřovat, ale jak již bylo uvedeno výše, vzbudit zájem čtenáře. Nůžky a hřeben, které podestu zdobí po stranách, deklarují potřebu dospělých 'něco' s Ježípetrem udělat. Zatímco hřeben by jako sémiotický

28 HOFFMANN 2004, 7.

29 *Sieh einmal, hier steht er; / Pfuj! der Struwwelpeter! / An den Händen beiden / Lie3 er sich nicht schneiden / Seine Nägel fast ein Jahr; / Kämmen lie3 er nicht sein Haar. / Pfuj! ruft da ein Jeder: / Garst'ger Struwwelpeter!* (HOFFMANN 2009, 8).

znak mohl symbolizovat marnou snahu o uhlazenost a tedy bezproblémovost, nůžky lze vyložit jako snahu o radikální řešení, které je bohužel nejednou také výrazem bezmocnosti. Celkové vzezření Ježipetra by pak symbolizovalo dětskou vzpuru proti pravidlům dospělých.

Ježipetrovy dětské světy lze poskládat z témat jednotlivých historek.

- **„Příběh zlostného Bedřicha“** vypráví o zlém klukovi, který tak dlouho týral nejrůznější zvířátka, až jeho samotného pokousal pes.
- **„Smutný příběh o zápalkách“** je vyprávěním o Pavlínce, která si tak dlouho hrála s ohněm, až uhořela.
- **„Příběh černého kluka“** vypráví o tom, jak se 'bílí kluci' dlouho posmívali černouškoví kvůli barvě pleti, až je vytrestal svatý Mikuláš. Ponořil je do kouzelného kalamáře a oni skončili 'černější než černoušek'.
- **„Příběh divokého lovce“** líčí, jak se nenadále obrátí role lovce a štvané zvěře, takže zajíc začne střílet na myslivce a malý zajíček pro úplnost symbolicky hrozí myslivcově ženě.
- **„Příběh velikého cumly“** je historkou o Konrádovi, který si tak dlouho 'cumlal' palce, až mu je soused krejčík 'ušmíkl'.
- **„Příběh vývarové kašpařiny“** je vyprávěním o Kašparovi, který se rozhodl nejíst polívčičku. Trval na svém tak dlouho, až zcela zeslábl a 'dožil'.
- **„Příběh Edy Neposedy“** vypráví o klukovi, který nedokázal klidně sedět u rodinného oběda. Tak dlouho se vrtěl, až strhl ubrus a 'pohřbil' pod ním sebe i sváteční tabuli.
- **„Příběh Jendy Kde-co-lítá“** je o chlapci, který tak dlouho 'kráčí ve svých snech' místo 'po reálném světě', až spadne do řeky a málem se utopí.
- **„Příběh létajícího Roberta“** je vyprávěním o tom, jak si Robert tak dlouho užíval bouřky, až ho vítr odfoukl a on i s rozevřeným deštníkem uletěl: „... Kam je vítr odveče? Těžko říci, člověče.“³⁰

Do Ježipetrových mikrosvětů jsou tedy umístěna témata jako např. *týrání zvířat (Příběh zlostného Bedřicha)*, *neposlušnost kombinovaná s neopatrností (Smutný příběh o zápalkách)* *dětské zlozvyky (Příběh velikého cumly)*, *špatné stravovací návyky umocněné umíněností (Příběh vývarové kašpařiny)*, *symbolické rodinné „katastrofy“ (Příběh Edy Neposedy)*. V konfiguraci nalezneme pouze jednu (v *Příběhu Edy Neposedy*) kompletní rodinu, v níž jde spíše o to, zachovat obraz důstojnosti, než ukázat vřelý vztah k neposlušnému dítěti. Ve většině historek je dětský hrdina nejčastěji ponechán vlastnímu osudu, jemuž předcházela varování jednoho z rodičů. Ten se v textu objevuje minimálně (pouze v *Příběhu velikého cumly*), vícekrát je zastoupen vypravěčem (např. ve *Smutném příběhu o zápalkách* nebo v *Příběhu vývarových kašpařin*).

Styčnou plochu mikro- a makrosvětů představují příběhy, které tematicky překračují hranice

30 HOFFMANN 2004, 29.

rodiny a směřují do společnosti. Autor v nich využívá např. motivu dětského „snění“ jako pobývání ve světě vlastních představ. Děje se tak za bílého dne a ve stavu bdění („*Příběh Jendy Kde-co-lítá*“). Makrosvěty začínají převažovat v okamžiku, kdy je morální apel zasazen do užšího vztahu ke světu dospělých. Tematicky sem lze zařadit např. *výsměch národnostním menšinám*, který v sobě kromě dětské hlouposti může skrývat i rodící se rasovou nenávist („*Příběh černého kluka*“). Jiný přesah dětských světů do světů dospělých představuje *nenadálá výměna rolí* symbolizující možné změny ve společnosti i apel nad definováním rolí původních a budoucích („*Příběh divokého lovce*“). Jako 'nápravný prostředek' autor v jednom případě použije kouzelnou postavu (sv. Mikuláše), jednou využije princip antropomorfizace jako prostředek situační komiky (zajíc se změní z pronásledované kořisti v pronásledujícího lovce). Kouzelná postava, kterou by navíc bylo možné interpretovat v souvislosti s biblickou postavou, a situační komika kombinovaná s nonsensem a antropomorfizací přitom představují literární prostředky, které jsou dětskému čtenáři důvěrně známé a které jsou jím oblíbené.

Definitivní „makrosvět“ deklaruje až *boj s přírodními živly* („*Příběh létajícího Roberta*“), jehož vyústění lze vyložit jak negativně (nedobrovolný odlet je trestem pro neposlušného snílka, který si zahrával s přírodními živly jako nerovnými soupeři) tak pozitivně (odlet je vysvobozením ze světa vymezeného rolí dítě, je to únik do neznáma).

A jaké je klima obou světů? To je dáno zvláštní poetikou díla, o jehož kvalitách se díky výrazné perlokuční složce textu již druhé století diskutuje. „Ježipetr“ byl spolu s knížkou veršovaných příběhů „Max a Moric“ od Wilhelma Busche v literární historii německy psané literatury nejednou interpretován jako 'antidětská' kniha. V šedesátých letech 20. století byl dokonce spojován s černou pedagogikou. Co je tedy na Ježipetrovi 'antidětského'? Čím text působí prvoplánově a co lze objevit drobnohledem?

Pokud se pozorný čtenář po prvním přečtení vrátí zpět na začátek knížky, znovu si pozorně prohlédne první dvojstranu (idylickou atmosféru Vánoc kontrastující s portrétem Ježipetra) a pokusí se odvodit z ní hypotetickou dramaturgii následujícího textu, zřejmě ji (v souladu s autorem) postaví na principu hry. Tato hra bude mít pravděpodobně čtenářsky provokativní charakter, což by bylo možné doložit nejčastějšími první dojmy, které knížka vyvolává. Např. ▪ „*To je surové!*“ ▪ „*Taková legrace!*“ ▪ „*To je brutální!*“ ▪ „*To je geniální!*“ ▪ „*Co je na tom směšné?*“ ▪ „*Dal/a bys to snad číst svým dětem? Myslíš si, že by se smály?*“

Témata jednotlivých příběhů jsou záměrně 'hrubo zrná', lze říci, že jejich 'hrubo zrnost' je dokonce výchovná. Jak již bylo uvedeno výše, představují 'menší' i 'větší' morální apely, které jsou přeměněny do groteskních příběhů. Dojem jisté 'brutálnosti' navozuje jejich umělecké ztvárnění, pro něž je typická **metoda karikatury**. V průběhu děje jsou důležité komika a ironie, ve vyústění příběhů pak hyperbola, která nejednou hraničí s absurditou. Obsah karikatury navíc umocňuje

jednoduchost jazyka a naivnost ilustrací. Působivost karikaturistické metody lze vysvětlit i tím, že až na jednu jedinou výjimku, kterou je „*Příběh černého kluka*“, neobsahuje žádná z historek explicitně vyjádřené ponaučení, protože to je již zpracováno do osudů jednotlivých hrdinů.

Knížka „*Ježipetr aneb veselé historky a žertovné obrázky*“ je obrázkovou knihou pro nejmenší čtenáře a proto není nijak překvapivé, že se v ní objevuje vševědoucí vypravěč. Ozvláštňující je styl vyprávění, pro něj je charakteristický věcný odstup. Na minimálním prostoru autor výborně dokáže zužitkovat princip příčiny a důsledku jako hybného motivu v dějové linii. Přitom nejednou využívá jiných než dětských figur k tomu, aby varoval před možným pro dětského hrdinu krajně nepříznivým zakončením příběhu.

Podle využití vypravěčských technik lze příběhy rozdělit do dvou skupin.

V první skupině se opakovaná varování postupně mění v realitu, což v textu stupňuje napětí, a tragické rozuzlení, k němuž děj logicky směřuje, je nezvratné. To se stane např. ve „*Smutném příběhu o zápalkách*“, kdy neposlušnou Pavlíčku před hrátkami s ohněm varují kočky Mina a Mici. Ty nakonec jako jediné pláčou nad hromádkou popela, která ze zlobivé Pavlíčky zbyla. Jindy je prostředkem gradace absolutní věcnost, která se funkčně omezí na práci s jediným tématem, které je popisně rozvíjeno a nakonec dotaženo ad absurdum. Tak je tomu např. v „*Příběhu vývarové kašpařiny*“, kdy Kašpar raději 'skončí v hrobečku', než aby udělal to, co se po něm chce, totiž snědl polívčičku. Motivicky je využito pouze tři skutečnosti: nejíš – slábneš – zemřeš. Působivost tohoto typu příběhů spočívá v uzavřenosti rodinných mikrosvětů, které navozují dojem těsného propojení imanentního autora a vypravěče příběhu.

Druhá skupina reprezentuje historky, v nichž vypravěč pozoruje příběh jakoby z dálky. Soustředí se na líčení dětských makrosvětů, jejichž komika je spojena se společenským kontextem, jako je tomu např. v „*Příběhu černého kluka*“ nebo „*Příběhu divokého lovce*“. Jindy jde o humor spojený s lidským sněním, jak o tom vypráví např. „*Příběh o Jendovi Kde co lítá*“. Podobný humor, který je navíc prolutý filozofickým nádechem, lze vystopovat v závěrečné historce – „*Příběhu o létajícím Robertovi*“. Tyto příběhy jako by odlehčovaly historky s 'hrubším' rozuzlením, zasazovaly je do širšího rámce a dávaly dílu hlubší kontury.

Pro obě skupiny je charakteristické nejen podivuhodné chování dětských protagonistů, ale i zvláštní chování jejich dospělých protihráčů. Pokud se v historkách postavy dospělých fyzicky skutečně objevují, pak jen způsobem nezbytně nutným. Pokud jsou zastoupeny vypravěčem, nepomohou dětským hrdinům vůbec a ponechají je jejich bezmocnosti.

Narativ příběhů utváří nejen text, ale také ilustrace. Jednu historku 'koloruje' několik obrázků, které znázorňují průběh děje a přitom věrně líčí psychické rozpoložení hrdinů. Autor se zasadil o to, aby jeho kresby nebyly při litografii vybroušeny k dokonalosti³¹. Jejich úkolem bylo a je vzbuzovat

31 Srov. MATT 2009, 62 – 63.

dojem nahodilosti (rychle se vyprávělo, rychle se kreslilo), relativní autentičnosti (něco takového by se mohlo nebo naopak vůbec nemohlo stát) a zároveň navozují pocit hry, jejímž smysl je vyprávět anekdotický příběh slovem i obrazem. Zdá se, že autor ilustracím vtiskl styl, který provázel vznik výtvarného 'prototypu' Ježipetra. Heinrich Hoffmann ve svých vzpomínkách píše, že v lékařské praxi odváděl pozornost dětských pacientů tím, jak Ježipetra zdokonaloval. Kreslil ho po fázích, postupně nechal růst nečesatelné vlasy a hrůzně vypadající nehty³². Podobným dojmem působí i obrázky v knížce – ilustrují dějové fáze, jsou součástí jednotlivých stavebních kamenů příběhů, ve kterých se soustředí na osud protagonistů. Význam ilustrací zřejmý již z faktu, že jsou explicitně zastoupeny již v podtitulu: „*Ježipetr aneb veselé historky a žertovné obrázky*“.

Výklad 'antidětských' rysů analyzovaného díla souvisí s kvalitativně novým vnímáním knihy jako média ovlivňujícího výchovu dítěte. „*Ježipetr*“ předesťel literární obraz dětské revolty, která byla pro některé dospělé čtenáře nepřijatelná, stejně jako pro ně byla nepřijatelná byla reakce dospělých postav na revoltu dětských hrdinů. Zatímco 'antidětskost' je pro literární vědce dodnes výzvou k dalším analýzám díla, jeho výklad ve spojení s černou pedagogikou (reprezentovanou nepřijatelnými výchovnými metodami) je dnes vnímán spíše jako dobová interpretace. „*Ježipetr*“ je širokospektrým, zčásti srdceryvným, zčásti poučně i zábavně laděným záběrem světa dětí a dospělých. V knížce není jedna jediná příhoda, které by byla jakémukoliv čtenáři zcela neznámá. Děti milují grotesku a absurditu, na nichž je založen děj i vyústění jednotlivých historek. Karikaturní veršované příběhy jsou líčením o společném světě dětí a dospělých a právě to je společně s nadsázkou činí atraktivní také pro starší čtenáře.

A kdo je Ježipetr? Kousek z Ježipetra je v každém 'hodném' dítěti, které si zaslouží, aby mu někdo předčítal hezké příběhy. Kousek z Ježipetra je také v každém z hrdinů jednotlivých historek a jistě i v každém z nás. Proto je Ježipetr postava, která je blízká čtenáři každé věkové kategorie. Mimo jiné i vícesměrná adresnost textu ovlivnila světový úspěch této knížky v době jejího vzniku a jistě se podílí také na „*Ježipetrově*“ nadčasové oblíbenosti.

IV.

K interkulturním aspektům recepce

Pojednání o interkulturních aspektech interpretace a recepce „*Ježipetra*“ v tomto článku nezahrnuje problematiku překladů. Soustředí se, jak vyplývá z úvodu, na porovnání zkušeností čtenářů z německy mluvících zemí a čtenářů z České republiky. Do komparace nejsou zahrnuti jen studenti, ale okrajově také jejich rodinní příslušníci, vybraní němečtí a rakouští spisovatelé, germanisté z různých univerzitních pracovišť v Čechách, Německu a Rakousku³³. Při komparaci se tedy

³² Viz po. č. 32.

³³ Ke sběru těchto informací z rakouské a německé strany bylo využito metody pozorování a rozhovorů, které z velké

nejednalo pouze o konfrontaci individuálních postojů, ale zároveň o pokus zasadit tyto názory do kulturního klimatu jednotlivých zemí.

Většina německých a rakouských čtenářů (každé věkové kategorie) se nad Ježipetrovými historkami baví. Hodnotí je jako ne negativně vyznívající dílko a považují je za jedno z klíčových děl německy psané dětské literatury. Tento postoj ilustrují následující úryvky z reflexe Evy-Marie Meierové, studentky bohemistiky z Univerzity v Řezně. „Jako dítě jsem měla velmi ráda, když mi maminka nebo někdo jiný předčítal z *„Ježipetra“*. S *„Ježipetrem“* jsem se setkávala na každém kroku. Byl úplně všude. Nebo alespoň tam, kde jsme se pohybovaly my – děti. Několik exemplářů bylo v každé mateřské školce, veřejné či školní knihovně, jeden exemplář se dal téměř s jistotou objevit v každé čekárně u dětského lékaře. A to už nemluvím o tom, že si ho zcela jistě mohl každý otevřít i doma. Stačilo jen natáhnout ruku a sáhnout do knihovničky . [...] Přitom pro nás jako pro děti nehrálo vůbec žádnou roli, o jak starý výtisk se jednalo. (Už jenom to je samo o sobě divné, protože jsme vlastně jinak vždycky upřednostňovali nové a 'moderní' knížky. Ojedinele jsme narazili i na docela staré exempláře vytištěné švabachem. Měly ohnuté rohy, stránky byly často slepené. Obrázky byly vybledlé, sotva šlo poznat, co znázorňují, a působily staromódně. Avšak ani v tak 'ošuntělém' stavu pro nás *„Ježipetr“* neztratil nic ze své přitažlivosti.“

Čeští čtenáři mají ve svých hodnoceních jinou výchozí pozici. Knížka *„Ježipetr aneb veselé historky a žertovné obrázky“* se v Čechách netěší žádné zvláštní oblibě. Její znalost prokázali převážně studenti pocházející z rodin germanistů nebo studenti, kteří na pedagogické fakultě studují druhým oborem češtinu, a kteří již skládali zkoušku z dětské literatury.

Při četbě *„Ježipetra“* i během promítání filmu v semináři procházeli čeští studenti jistou fází údivu, který měl ale na rozdíl od recepce německých a rakouských čtenářů jinou dimenzi. Nebyli historkami fascinováni, ale spíše zaskočení. Příběh od příběhu byla zřejmá stoupající nevole k historkám, jejichž humor jim byl cizí. Na základě zkušeností z vlastních rodin nebo pedagogických výstupů někteří dokládali, že dílo obdobně vnímají i jiní čeští čtenáři. Otázka národní mentality a národního humoru se stala dalším tématem diskuse, jejímž vyústěním byla shoda v tom, že humor je schopnost člověka nahlížet určitým způsobem na svět. Převedené do oblasti literární tvorby, humor je součástí autorova literárního vidění, součástí poetiky i vlastnost čtenáře, která modifikuje jeho vnímání textu. Diskusi měly obě skupiny studentů ukončit citátem, který je v té či oné zemi spojován s konkrétním spisovatelem a jehož tématem je humor.

Čeští studenti citovali Karla Čapka: „Humor je solí života. Člověk musí být pořádně prosolený, aby

části proběhly na podzim roku 2009 ve Vídni, při příležitosti výstavy k dvoustému výročí narození autora. *„Ježipetr“* se stal zároveň obsahovou náplní týdne Rakousko čte. *Sejdeme se v knihovně. (Österreich liest. Treffpunkt: Bibliothek“*.) Jednalo se o týden přednášek a workshopů, v nichž byl *„Ježipetr“* analyzován z pohledu různých věd, a v nichž se prezentovaly jeho různé překlady, divadelní inscenace etc. Pramenem sběru informací z české strany byly následné rozhovory na KG UK-PedF, rozhovory během různých germanistických konferencí a během kulturních pořadů v Goethe-Institutu a Rakouském kulturním fóru v Praze.

ho vydržel.³⁴ Studenti z Německa uvedli citát „Humor je, když se člověk přes všechno přece jenom směje“³⁵, aniž by znali autora.

Karikaturnost v Ježipetrových příbězích čeští studenti objevili až jako výsledek interkulturní diskuse, již předcházela medailon autora i historka o vzniku díla. Polemiky o vhodnosti či nevhodnosti „*Ježipetra*“ pro dětské čtenáře považovali čeští studenti za opodstatněné a doporučení číst „*Ježipetra*“ spojovali s konkrétní kulturou a opět s konkrétním typem humoru. Lze říci, že jisté váhání patří ke 'koloritu' recepce „*Ježipetra*“ také v německy mluvících zemích, avšak je značně ojedinělé. Osobně jsem se s ním setkala pouze ve vyprávění rakouských spisovatelek Marianne Gruberové a Renate Welshové, které tak dlouho váhaly, zda mají dětem domů přinést „*Ježipetra*“, až jej děti objevily bez pomoci rodičů či dokonce proti jejich vůli.

'Brutalitu' historek částečně stírá již skutečnost, že se jedná o obrázkovou knížku, tedy četbu, která je alespoň zpočátku určena ke společnému čtení dětí a rodičů, prarodičů či starších sourozenců. 'Průvodcovská role' starší generace předurčuje zrelativizované vnímání 'tvrdých' osudů, které dětští čtenáři většinou chápou jako anekdotu, ojediněle jako 'varovně zdvižený prst'.

Eva-Maria píše: „... V žádném případě mě Ježipetrovy příběhy nezastrašily. Když si před očima vybavím obrázek z titulní stránky, vidím sice chlapce s dlouhými vlasy a nehty, ale ten ve mně vzbuzuje pocit nevkusu a nechutnosti. Výraz jeho tváře si pamatuji jako veselý a zároveň vzdorovitý, byl to obličej někoho, kdo má vždycky na všechno pohotovou a vtipnou odpověď. Totéž platí o ostatních postavách. Příběhy a hlavně jejich dramatické zakončení na mě nepůsobily nikterak hrůzně, což mi dneska připadá zvláštní ...“

Vliv interkulturních diskusí je zřejmý i u Evy-Marie, která v Praze poprvé zažila pohled na 'vlastní' literaturu 'zvenčí'. Byl to pohled upozorňující na opak humoru, na který musela reagovat. „... Nikdy jsem neslyšela, že by se nějaké dítě při čtení bálo. Ani kvůli Ježipetrově fyziognomii, která by snad někomu mohla nahnat strach, ani kvůli rozuzlením příběhů, která lze nejednou vyložit jako hrůzyplný trest. To platí jak v případě, že neposlušcy vytrestá konkrétní postava (např. krejčík v „*Příběhu o velkém cumlovi*“), tak v případě, kdy trest a zároveň morální apel přicházejí od „vyšší instance“ (např. oheň jako trestající živel ve „*Smutném příběhu o zápalkách*“). Nejvíce mi v paměti utkvěla historka o Kašparovi, který nechtěl jíst polívčičku, a historka o Pavlínce. Dodnes umím několik veršů z paměti...“

Eva Maria Meierová uzavírá svou reflexi takto: „Myslím, že v německé dětské literatuře je „*Ježipetr*“ právě tak proslulý jako např. „*Pohádky bratří Grimmů*“³⁶ (z nichž bych jako

34 Přesné znění citátu: „Humor je solí země. Kdo je jím pořádně prosolený, vydrží dlouho čerstvý.“ Viz: <http://ld.johannesville.net/capek/citaty>.

35 „Humor ist, wenn man trotzdem lacht.“ Tento citát je z díla Otta Julise Bierbauma „*Cesta za jenjiskými písněmi a jiné cestopisné historky*“ („Yankeedoodle-Fahrt und andere Reisegeschichten“) z roku 1909.

36 J. und W. Grimm: „*Kinder- und Hausmärchen*“.

nejznámější jmenovala „*Červenou Karkulku*“³⁷ a „*Šípkovou Růženku*“³⁸) nebo právě tak známý jako jiná knížka veršovaných příběhů – „*Max a Moric*“³⁹ od Wilhelma Busche. Humor, nehorázná rozuzlení, vázaná řeč a ilustrace jsou podle mého názoru důvody, díky kterým je „*Ježipetr*“ tolik populární.“

V.

Několik úvah závěrem

Zbývá odpovědět na otázky položené v úvodu.

Jak vnímají „*Ježipetra*“ děti a jak dospělí čtenáři? Kvalitativně nové vnímání díla se logicky proměňuje s rostoucím věkem a také s tím, zdali se jedná o běžného čtenáře či o člověka, který se o „*Ježipetra*“ zajímá z důvodu své profese. V prvním plánu „*Ježipetr*“ přináší nečekaná témata i nehorázná rozuzlení, pro něž je charakteristický nevšední hrubozrný humor, který je fascinující pro dětské čtenáře. Druhý plán představuje „*Ježipetra*“ jako poměrně dokonalou karikaturistickou kresbu vyprávějící nejen o Hoffmannově nazírání na život, ale také o době a společnosti, v níž knížka vznikla. Doba před rokem 1848 byla spojena s vřením ve společnosti, s kritikou, kterou lze okrajově vyčíst i z této knížky pro děti, vyprávějící nejen o dětech. Třetí pohled, namířený do hloubky díla, rozkrývá souvislost mezi profesí autora, jeho dětstvím a neutěšeností Ježipetrových světů. Jako psychiatr a domácí lékař měl Hoffmann dostatek námětů k psaní tragických či kvazi tragických příběhů. Zároveň mohl čerpat z osobních zkušeností, protože ztráta matky pro něho měla zcela zásadní význam.

A jakým způsobem ovlivňuje recepci díla jazyk a kultura země, z níž „*Ježipetr*“ pochází nebo do níž se dostává ve formě překladu? Relativní známost „*Ježipetra*“ ve světě⁴⁰ a nízké povědomí o této knížce u nás může vyplývat z faktu, že se „*Ježipetr*“ nedostal k českému čtenáři krátce po svém vzniku, tedy v druhé polovině 19. století. Nemohl stárnout s generacemi svých čtenářů a nemohly vznikat i jeho různé variace v podobě „*Ježipetriád*“ a „*Ježilíz*“. Překlad Tomáše Kafky z roku 2004 respektuje i původní jazykovou podobu „*Ježipetra*“, 'markýruje' dobu minulou a humorné historky s veselými obrázky představuje současnému čtenáři věrně Hoffmannovým prvním vydáním. To činí z překladu vzácné dílko, jehož kvality jsou nepopíratelné. Jistě bylo zapotřebí začít právě takovým překladem a ne přebásněním do současného jazyka, které by autorovo dílo představilo v modifikované verzi. Nicméně „*Ježipetr*“ tak zůstal běžnému českému čtenáři vzdálený a zdá se být knihou pro zasvěcený okruh zájemců, kteří chtějí objevovat tituly, jež jsou v sousedních zemích

37 „*Rotkäpchen*“.

38 „*Dornröschen*“.

39 W. Busch: „*Max und Moritz*“.

40 „*Ježipetr*“ byl přeložen do 35 jazyků (srov. MAIRBÄURL 2009, HERMAN 2010). Proslul především v poslední třetině 19. století a ve století 20., kdy byly politicky významné parodické „*Ježipetriády*“ spojené s nacistickým režimem. Dnes se jedná (s výjimkou německy mluvících zemí) o knížku jen málo známou.

považovány za klasické. Interkulturní diskuse o díle, při nichž lze vyjít z četby originálu i překladu, mohou umožnit čtenářům ze země původní i cílové uvidět interpretované dílo novými očima, objevit mnohé nejen o 'cizí' a 'své' kultuře, ale i o sobě.

Resümee

Ausgehend von der komparatistischen Rezeptionsästhetik und literarischer Semiotik wird in diesem Beitrag der Umgang mit fremdsprachiger Kinderliteratur analysiert. Im Fokus steht dabei die literarische Darstellung der Kindheitsbilder. Die Problematik wird am Beispiel der Analyse des Werkes „*Struwwelpeter oder lustige Geschichten und drollige Bilder*“ von Heinrich Hoffmann aufgezeigt. Der Beitrag ist zugleich als ein Bericht über ein interkulturelles literarisches Projekt am Lehrstuhl für Germanistik an der Pädagogischen Fakultät der Karls-Universität in Prag zu verstehen, in dem folgende Fragen erörtert wurden: Inwiefern unterscheidet sich die Rezeption des Werkes bei Kindern und Erwachsenen? Inwiefern beeinflussen die Kultursysteme im Land der Originalausgabe und im Land der Übersetzung die Rezeption des Werkes?

Im Referat werden der Autor und sein Werk kurz vorgestellt. Den Ausgangspunkt der Beschreibung der Kindheitsbilder bildet die ökologische Theorie der Kindheit von Bronfenbrenner, in der zwischen sog. Mikro- und Mikrowelten unterschieden wird. Diese Welten wurden im Zusammenhang mit den Erzählstrukturen betrachtet.

Bei der Rezeption des Werkes wurde die Lebens- und Lesereife betont, die am Anfang unterschiedlicher Auslegungen von „*Struwwelpeter*“ steht. Die erste Ebene dieser Auslegungen bilden unerwartete Geschichten mit oft absurden Lösungen, die auf Kinder eine fesselnde Wirkung haben. Auf einer weiteren Ebene wird die Bedeutung des Wissens über gesellschaftliche Stimmungen und historische Ereignisse in der Zeit der Entstehung des Werkes aufgezeigt. Der Beitrag setzte sich zudem mit dem Begriff 'Antikinderbuch' auseinander. Der Blick in die Tiefebenen des Werkes zeigt die Relation zwischen der Biographie des Autors und den im Werk dargestellten Kindheitsbildern.

Die interkulturellen Auslegungen des Werkes zielten auf die Poetik, in der sich die Situationskomik und Karikatur relevant zeigten. Dabei wurde festgestellt, dass der Humor im „*Struwwelpeter*“ den tschechischen Lesern fremd ist, während die Leser aus den deutschsprachigen Ländern den „*Struwwelpeter*“ als eine ihnen kulturgemäß eigene Geschichte aus ihrer Kindheit verstehen. In Tschechien bleibt „*Struwwelpeter*“ als eines der klassischen Werke deutschsprachiger Kinderliteratur bekannt, das vor allem für die Germanisten und für Leute, die sich professionell mit der Kinderliteratur beschäftigen, wichtig und interessant ist.

Schlüsselwörter

Struwwelpeter, Heinrich Hoffmann, Kindheitsbilder, interkulturelle Aspekte, Rezeption.

Primární literatura

HOFFMANN, H. *Der Struwwelpeter oder lustige Geschichten und drollige Bilder. Nach der Druckfassung von 1859 unter Berücksichtigung der Handschriften herausgegeben von Peter Matt.* Stuttgart : Philipp Reclam jun., 2009. ISBN: 978-3-15-018569-8.

HOFFMANN, H. *Ježipetr.* Praha : Kalich, 2004. ISBN 80-7017-002-6.

SOKOP, H. W. *Der Weaner Struwwelpeter.* Nidderau : Verlag Michaela Naumann, 2001. ISBN: 3-933575-47-8.

BIRKHAN, H. *Der Strübel-Pêter.* Neckarsteinach : Edition Tintenfass, 2008. ISBN : 978-3-937467-53-5.

LÜTJE, D. *Die Struwelliese.* Hamburg : Nelson Verlag, 2004. ISBN: 3-87948-024-7.

Sekundární literatura

BURDORF, D. / FASBENDER, CH. / MOENNIGHOFF, B. (Hrsg.) *Metzler Lexikon Literatur. Begriffe und Definitionen. Begründet von Günther und Irmgard Schweikle. š., völlig neu bearbeitete Auflage.* Stuttgart ▪ Weimar : 2007. ISBN 978-3-476-01612-6.

DODERER, K. *Lexikon der Kinder- und Jugendliteratur. Personen-, Länder- und Sachartikel zur Geschichte und Gegenwart der Kinder- und Jugendliteratur.* In drei Bänden (A – Z) und einem Ergänzung- und Registerband. Weinheim - Basel : Beltz Verlag, 1984. ISBN 3 407 56520 8.

DOROVSKÝ, I. a kol. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež I.* Praha : Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-314-5.

DUDEN. *Zitate und Aussprüche. Duden Band 12.* Mannheim - Leipzig - Wien - Zürich : Duden Verlag, 1993. ISBN: 3-411-0421-8.

HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí.* Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-888-0.

HURELLMANN, B. (Hrsg.) *Klassiker der Kinder und Jugendliteratur.* Frankfurt am Main : Fischer Taschenbuchverlag GmbH, 1995. ISBN 3-596-12668-1.

HURELLMANN, K. / BRÜNDEL, H. *Einführung in die Kindheitsforschung.* 1. Auflage. Weinheim - Basel - Berlin : Beltz Verlag, 1996. ISBN 3-407-25170-X. 2., völlig überarbeitete Auflage. Weinheim - Basel - Berlin : Beltz Verlag, 2003. ISBN 3-407-25282-X.

CHALOUPKA, O. *Rozvoj dětského čtenářství.* Praha : Albatros, 1982.

KÜMMERLING-MEIBAUER, B. *Klassiker der Kinder- und Jugendliteratur. Ein internationales Lexikon. Band 1: A – K. Band 2: L – Z.* Stuttgart - Weimar : J. B. Metzler Verlag, 1999. ISBN 3-

476-0235-2.

KURT, F. / LANGE, G. / PAYERHUBER, F.-J. (Hrsg.) *Kinder- und Jugendliteratur. Ein Lexikon. Autoren · Illustratoren · Verlage · Begriffe. Im Auftrag der Deutschen Akademie für Kinder- und Jugendliteratur.e.V., Volkach.* Meitingen : Corian-Verlag, 1995 – 2008. ISBN 978-3-89048-150-0.

LANGE, G. (Hrsg.) *Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur. Band 1, Band 2.* 4. unveränderte Auflage. Baltmannsweiler : Schneider Verlag Hohengehren : 2005. ISBN 3-89676-945-6.

NEZKUSIL, V. *Studie z poetiky literatury pro děti a mládež.* Praha : Albatros, 1984.

LANGE, G. (Hrsg.) *Taschenbuch der Kinder- und Jugendliteratur.* Hohengehren : Scheider, 2002. ISBN 3-896-76610-4.

MAIER, K. E. *Jugendliteratur : Formen, Inhalte, pädagogische Bedeutung.* Bad Heilbronn : Julius Klinkhardt, 1993. ISBN 3-7815-0750-5.

MAIRBÄURL, G. Der Schlingel hat sich die Welt erobert“ - Heinrich Hoffmann und „Der Struwwelpeter“. In: *Die Kunstfiguren des „Struwwelpeter“.* Zum 200. Geburtstag von Heinrich Hoffmann. *Libri - liberorum*, Sonderheft, September 2009. Hrsg. von Ernst Seibert. Wien, 2009. ISSN: 1607-6745. S 5 – 10.

MATT, P. Nachwort. In: HOFFMANN, H. *Der Struwwelpeter oder lustige Geschichten und drollige Bilder. Nach der Druckfassung von 1859 unter Berücksichtigung der Handschriften herausgegeben von Peter Matt.* Stuttgart : Philipp Reclam jun., 2009. ISBN: 978-3-15-018569-8. S 59 – 76.

MOCNÁ, D. / PETERKA, J. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů.* Praha, Litomyšl : Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.

NÜNNING, A. (ed.) *Lexikon theorie literatury a kultury. Koncepce / osobnosti / základní pojmy. Rozšířeno o 45 českých hesel.* TRÁVNÍČEK, J. / HOLÝ, J. (editoři českého vydání). Brno : Host, 2006. ISBN 80-7294-170-4.

PETERKA, J. *Teorie literatury pro učitele.* Třetí vydání. Praha : Vydavatelství a nakladatelství MME Mercury Music & Entertainment. ISBN 978-80-239-9284-7.

PIAGET, J. / INHELDEROVÁ, B. *Psychologie dítěte.* Praha : Portál, 1997. ISBN 80-7178-146-0.

SEIBERT, E. *Themen, Stoffe und Motive in der Literatur für Kinder und Jugendliche.* Wien : Facultas Verlag- und Buchhandel, 2008. ISBN 978-3-8252-3073-9.

VORÁČEK, J. *Historické a teoretické koncepce české literatury pro děti a mládež.* Prag : Albatros, 1982.

VORÁČEK J. / CHALOUPKA, O. *Kontury české literatury pro děti a mládež.* Praha : Albatros, 1984.

WELKE, R. / WAREN, A. *Teorie literatury.* Olomouc : Votobia, 1996. ISBN 80-7198-150-8.

WILD, R. (Hrsg.) *Geschichte der deutschen Kinder- und Jugendliteratur.* 2. Auflage. Weimar -

Stuttgart : J. B. Metzler Verlag, 2002. ISBN 3-476-01902-0, 3. vollständig überarbeitete und erweiterte Auflage. Weimar - Stuttgart : 2008. ISBN 978-3-426-01980-6.

ZWETTLER-OTTE, S. „Struwwelpeter“ auf der Couch. In: *Lili - libri liberorum. Zeitschrift der Österreichischen Gesellschaft für Kinder- und Jugendliteraturforschung*. Jahrgang 11, Heft 35, 2010. S 17 – 34. ISSN: 1607-6745.

Internetové prameny

HUBNER, B. Struwwelpeter im Wandel der Zeit. Heinrich Hoffmann zum 200. Geburtstag am 13. Juli 2009. *alliteraturhaus.com* Dostupné na

http://www.alliteratus.com/pdf/lg_klass_Struwwelpeter.pdf (14.7.2010).

POLÁKOVÁ, J. Oblíbená díla německy psané literatury. *iliteratura.cz*. Dostupné na

<http://www.iliteratura.cz/clanek.asp?polozkaID=19587> (14.8.2010).

MIK HERMAN. Heinrich Hoffmann - Struwwelpeter, první kniha pro malé děti na světě.

Citárny.cz Dobré knihy. Dostupné na: [http://www.citarny.cz/index.php?](http://www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1848&Itemid=3927)

[option=com_content&view=article&id=1848&Itemid=3927](http://www.citarny.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1848&Itemid=3927) (14.7.2009).